

شیوه کنونی توزیع یارانه‌ها عادلانه و منصفانه نیست

اشاره:

هر ساله هنگام تقدیم لایحه بودجه از سوی دولت به مجلس شورای اسلامی اعلام می‌شود که ارقام کلانی بابت پرداخت یارانه کالاهای اساسی در بودجه دولت منظور شده که عموم مردم (اعم از غنی و فقیر) از آن کمابیش بهره‌مند می‌شوند.

مجموع یارانه پرداختی دولت در سال ۷۷ براساس نرخ ارز و ارزش‌نامه‌ای (هر دلار معادل ۵۸۰۰ ریال) به ۸۶ تریلیون و ۹۸۲ میلیارد ریال، با نرخ ارز صادراتی (هر دلار معادل ۳۰۰۰ ریال) معادل ۲۱ تریلیون و ۳۷ میلیارد ریال و با نرخ ارز شناور (هر دلار معادل ۱۷۵۰ ریال) معادل ۲۰ تریلیون و ۵۲۹ میلیارد ریال محاسبه شده است.

صرف‌نظر از این‌گونه محاسبات، دولت بیش از ۲ میلیارد دلار صرف‌تأمین کالاهای اساسی و کود شیمیایی و دارو در سال ۷۷ نموده است، اگرچه ارقام بر مبنای دلار برای یارانه انرژی در این مجموعه گنجانده نشده است درحالی‌که در محاسبه قبلی وجود داشت.

یارانه‌ها هزینه هنگفتی را به بودجه دولت تحمیل می‌کنند، اما نظام پرداخت یارانه‌ها که نظامی غیرعادلانه می‌باشند، در بازه‌های موارد (همانند یارانه انرژی) هر که بیشتر مصرف کند را بهتر پوشش می‌دهد و آنچه مسلم است، طبقات اجتماعی صرفه‌تر معمولاً انرژی مصرف‌پرهیزتری نسبت به طبقات کم‌درآمد دارند و به همین ترتیب از یارانه‌های بیشتری نیز بهره‌مند می‌شوند.

شاید پرداخت یارانه هزینه‌ای را به دولت تحمیل کند، اما آنچه مسلم است نحوه اعطای آن که به‌طور مستقیم انتشار آسیب‌پذیر را دربر نمی‌گیرد، اثرگذاری پرداخت یارانه به طبقات کم‌درآمد را از بین می‌برد. با افزایش روزافزون هزینه‌های خانوار شهری، بازنگری در نظام پرداخت یارانه‌ها برای رفاه بیشتر طبقات کم‌درآمد، الزامی است.

در این مقاله به بررسی هزینه‌های خانوار شهری و روستایی و تأثیر یارانه‌ها بر زندگی این افراد می‌پردازیم.

یارانه‌ها و هزینه‌های خانوار شهری و روستایی
معاون سخنگوی دولت در اولین نشست کمیته شفافیت یارانه‌ها در آبان‌ماه گذشته اعلام کرد: میزان یارانه سوخت در ایران روزانه معادل ۳ تن طلا و یارانه نان معادل ۵۰۰ کیلو طلا است. وزیر نفت در آذرماه گذشته با ارایه طرحی برای افزایش قیمت بنزین گفت: اگر عرضه بنزین به میزان ۶ تا ۶/۵ میلیارد لیتر در سال با قیمت حمایت شده (هر لیتر ۲۰۰ ریال) و مابقی

مصرف بنزین با قیمت هر لیتر ۷۵۰ ریال صورت گیرد، دولت برای عرضه این مقدار بنزین با قیمت حمایت شده باید ۳۵۰۰ تا ۳۶۰۰ میلیارد ریال یارانه پرداخت کند.

معاون امور انرژی وزارت نیرو نیز آذرماه گذشته گفت: میزان یارانه انرژی کشور سالانه بیش از ۳۰ هزار میلیارد ریال است. حسن قدیری ایبانه در

اثرگذاری پرداخت یارانه‌ها نظر مساعدی ندارند، هر چند که یارانه در تأمین بخش قابل توجهی از هزینه خانوارهای کم‌درآمد نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.

درصد، گوشت ۲/۹ درصد، نان ۲/۲ درصد، برق ۳/۵ درصد و بنزین ۱/۵ درصد است.

این توزیع نامتعادل یارانه‌ها با توجه

به توزیع نابرابر درآمدها در جامعه، نشان می‌دهد که با وجود آنکه دولت از تحمل بار یارانه‌ها در بودجه عمومی هدف کمک به اقشار آسیب‌پذیر را دنبال می‌کند،

○ نظام کنونی توزیع یارانه‌ها در ایران و عدم شفافیت قیمت‌ها (به لحاظ یارانه‌های تفصیصی) نه تنها عادلانه نیست، بلکه فشار بیهوده‌ای به بودجه دولت وارد می‌کند. اگر یارانه‌ها شفاف شود، قیمت‌ها واقعی گردد و اقشار نیازمند به‌طور مستقیم تحت پوشش قرار گیرند، با هزینه‌های یارانه‌ای کنونی، نیازمندی در کشور نخواهیم یافت که قادر به تأمین هزینه زندگی خود نباشد.

دی‌ماه گذشته گفت: با یارانه اعطایی به ۶ هزار لیتر گازوییل می‌توان ۲ تن برنج وارد کرد.

وی افزود: میزان مصرف گازوییل برای گرمایش زمستان یک واحد مسکونی ۱۸۰ متر مربعی ۶ هزار لیتر است که با یارانه پرداختی به آن می‌توان برنج موردنیاز ۱۰ سال یک خانوار ۵ نفری را وارد کرد.

وی افزود: اگر رشد مصرف فرآورده‌های نفتی به روال کنونی ادامه یابد، ظرف ۱۰ سال آینده توان صادرات نفت از دست می‌رود و در صورت بهینه‌سازی الگوی مصرف، ایران قادر به ادامه صدور نفت تا ۳۰ سال آینده خواهد بود.

این اخبار که به‌طور پراکنده منتشر شده است، علایم هشداردهنده‌ای را درباره پرداخت عام یارانه‌ها و نیز اسراف و تبذیرهای بی‌مورد در مصرف خانوارها نشان می‌دهد.

در مقابل با افزایش روزافزون هزینه‌های خانوار، مردم نسبت به

محاسبات انجام شده نشان می‌دهد که سهم دهک اول از یارانه بنزین در سال ۷۵ فقط ۱/۲ درصد بود، در حالی که این سهم برای دهک دهم به ۴۱/۸ درصد رسید. در مورد نفت سفید نیز سهم دهک اول از یارانه ۴/۴ درصد و سهم دهک دهم ۱۶/۱ درصد می‌باشد.

حتی در زمینه دارو نیز این تفاوت آشکار به چشم می‌خورد. سهم دهک اول از یارانه دارو فقط ۳/۸ درصد و دهک دهم ۱۷/۵ درصد است. در مورد نان نیز تقریباً چنین وضعیتی به چشم می‌خورد. سهم دو دهک مورد بررسی به ترتیب ۶/۲ و ۱۲/۵ درصد است.

بنا به گفته محمود عسگری آزاد، معاون امور اجتماعی سازمان برنامه و بودجه، ۱۰ درصد جمعیت ایران را در حال حاضر قشر مرفه تشکیل می‌دهند که از ۱۸ درصد یارانه برنج، ۲۳ درصد یارانه گوشت، ۱۲ درصد یارانه نان، ۲۶ درصد یارانه برق و ۴۱ درصد یارانه بنزین استفاده می‌کنند. در حالی که سهم دهک کم‌درآمد از یارانه برنج ۳/۴

اما بهره‌مندان از یارانه‌های اعطایی بیشتر طبقات مرفه جامعه هستند.

با نگاهی به جدول شماره (۱) مشاهده می‌شود که نظام پرداخت یارانه‌ها در ایران نیازمند اصلاحی اساسی است. پرداخت مستقیم و شفاف یارانه‌ها به اقشار آسیب‌پذیر اجتماعی حتی در سطحی که هم‌اکنون دولت در بودجه سالانه خود منظور می‌کند، مسلماً تأثیر فراگیری در کاهش هزینه زندگی این خانوارها خواهد داشت. از سوی دیگر اقشار مرفه نیز با واقعی شدن قیمت کالاها و خدمات، هزینه زندگی خود را با قیمت‌های واقعی پرداخت خواهند کرد که شاید تا حدودی تجدیدنظر در الگوی مصرفشان را برانگیزد.

در جدول شماره (۲) که انواع یارانه‌ها و میزان آن در سال ۷۷ با نرخ‌های متفاوت ارز بیان شده، مشاهده می‌شود که چنانچه قیمت‌های کالاها و خدمات واقعی می‌شد، دولت در قبال تأمین و عرضه کالاها و خدمات موردبحث می‌توانست در مجموع

جدول شماره (۱): سهم دهک‌های درآمدی از یارانه کالاهای منتخب (۱۳۷۵)

سهم از یارانه	سهم از یارانه	سهم از یارانه	سهم از یارانه	
نان	دارو	نفت سفید	بنزین	
۶/۲	۳/۸	۴/۴	۱/۳	دهک اول
۸/۴	۶/۸	۶/۷	۲/۱	دهک دوم
۸/۵	۷/۶	۸/۷	۳/۲	دهک سوم
۹/۹	۸/۹	۸/۶	۳/۹	دهک چهارم
۹/۷	۹/۰	۱۰/۱	۴/۷	دهک پنجم
۱۰/۶	۱۰/۶	۱۱/۳	۶/۴	دهک ششم
۱۱/۰	۱۰/۷	۱۱/۶	۸/۲	دهک هفتم
۱۱/۳	۱۲/۸	۱۲/۱	۱۰/۳	دهک هشتم
۱۱/۸	۱۲/۹	۱۲/۷	۱۸/۰	دهک نهم
۱۲/۵	۱۷/۵	۱۶/۱	۴۱/۸	دهک دهم

نزدیک به ۸۷ هزار میلیارد ریال صرفه‌جویی کند که اگر آن را به‌طور مستقیم بین اقشار آسیب‌پذیر توزیع می‌نمود، مسلماً تأثیر بیشتری در بهبود وضع زندگی آنها (به‌ویژه دهک اول و دوم) باقی می‌گذارد.

بسررسی‌های بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار شهری در سال ۱۷۱۶۷ هزار ریال (ماهانه حدود

○ اگر یارانه‌ها حذف و قیمت‌ها واقعی شود، با پرداخت مستقیم مجموع یارانه‌های تفصیلی به میزان ۸۶/۵ هزار میلیارد ریال به دو دهک اول و دوم (۲۰ درصد جمعیت دچار سوءتغذیه در کشور) هر خانوار ماهانه ۲۴۰ هزار تومان دریافت می‌کند. متی پرداخت نیمی از این رقم کل هزینه‌های این خانوارها را پوشش می‌دهد.

۱۴۳۱ هزار ریال) بود که نسبت به سال ۷۵ معادل ۲۶/۱ درصد افزایش داشت. این بررسی می‌افزاید، مجموع درآمد پولی و غیرپولی ناخالص یک خانوار شهری در همین سال حدود ۱۴۵۳۶ هزار ریال (ماهانه حدود ۱۲۱۱ هزار ریال) بود که ۷۲/۴ درصد آن درآمد پولی و بقیه درآمد غیرپولی بود.

دریافت یارانه می‌باشند، ماهانه مبلغی حدود ۲۴۰ هزار تومان نصیب خانوار می‌شود که این رقم بیش از میانگین هزینه ماهانه (به میزان ۱۴۳ هزار تومان) و تقریباً دو برابر متوسط درآمد خانوار شهری (به میزان ۱۲۱ هزار تومان) است. در این محاسبه خانوار شهری و روستایی با یک سطح هزینه و درآمد

تومان)، تقریباً تمامی هزینه‌های این گروه تأمین خواهد شد. محاسبات نشان می‌دهد که نظام کنونی توزیع یارانه‌ها، عدم شفافیت یارانه به‌ویژه در بهای مواد سوختی (قیمت غیرواقعی فرآورده‌های نفتی و برق)، نه تنها عادلانه نیست، بلکه فشار بیهوده‌ای به بودجه دولت وارد می‌سازد.

جدول شماره (۲): انواع یارانه‌ها و میزان آن در سال ۱۳۷۷

میزان یارانه با نرخ ارز ۵۸۰۰ ریال		میزان یارانه با نرخ ارز ۳۰۰۰ ریال		میزان یارانه با نرخ ارز ۱۷۵۰ ریال		انواع یارانه
کل (میلیارد ریال)	ارزی (میلیارد ریال)	کل (میلیارد ریال)	ارزی (میلیارد ریال)	میلیون دلار	میلیارد ریال	
۱۰۴۱۴	-	۴۱۰۷	-	-	۱۲۹۲	بنزین موتور
۱۰۳۶۴	-	۵۰۲۲	-	-	۲۶۳۸	نفت سفید
۲۰۰۷۳	-	۹۷۳۶	-	-	۵۱۲۰	نفت گاز
۳۶۶۱	-	۱۷۶۷	-	-	۹۲۱	نفت کوره
۳۲۳۲	-	۱۵۱۵	-	-	۷۴۸	گاز مایع
۷۴۰۰	-	۲۹۸۷	-	-	۱۰۱۶	گاز طبیعی
۱۶۴۹۰	-	۶۲۴۱	-	-	۱۶۶۶	برق
۷۱۶۳۴	-	۳۱۳۷۴	-	-	۱۳۴۰۱	جمع
۷۴۲۸	۲۳۰۸	۵۸۳۲	۷۱۲	۵۷۰	۵۱۲۰	گندم
۷۱۴	۵۱۰	۳۵۹	۱۵۷۰	۱۲۶	۲۰۲	برنج
۱۵۳۱	۱۴۰۱	۵۶۲	۴۳۲	۳۴۶	۱۳۰	شکر و قند
۱۱۳۲	۹۳۱	۴۸۸	۲۸۷	۲۳۰	۲۰۱	روغن
۴۲۲	۳۰۷	۲۱۰	۹۵	۷۶	۱۱۵	گوشت
۲۷۹	-	۲۷۹	-	-	۲۷۹	شیر
۷۳۳	۶۶۸	۲۷۱	۲۰۶	۱۶۵	۶۵	سم و بذر و واکسن دامی
۳۰	-	۳۰	-	-	۳۰	چای
۳۶	-	۳۶	-	-	۳۶	خدمات
۱۲۲۴	۶۷۶	۷۵۷	۲۰۹	۱۶۷	۵۴۸	کود شیمیایی
۱۳۵۲۹	۶۸۰۱	۸۸۲۴	۲۰۹۸	۱۶۸۰	۶۷۲۶	جمع
۱۸۱۹	۱۴۱۷	۸۳۹	۴۳۷	۳۵۰	۴۰۲	یارانه دارو
۸۶۹۸۲	-	۴۱۰۳۷	-	-	۲۰۵۲۹	جمع کل

مأخذ: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

گروه از بین خواهد رفت و سرانجام دولت می‌تواند سامان مناسبی به نظام توزیع یارانه بدهد. از سوی دیگر واقعی شدن قیمت‌ها سبب می‌شود که علایم قیمتی هدایت سرمایه‌گذاری‌های قابل توجه اقتصادی را به روشنی بر ملا سازد.

نیازمند قرار گیرد. اگرچه حذف یارانه‌ها به‌طور کلی در یک مرحله افزایش قیمت‌ها را به دنبال خواهد داشت، لیکن از یک سو تجدیدنظر خانوارهای مرفه و پرمصرف در الگوی مصرفشان را باعث می‌شود و از سوی دیگر با پرداخت همزمان یارانه‌های مستقیم به خانوارهای نیازمند، آثار منفی افزایش قیمت‌ها بر زندگی این

از آنجا که بخش قابل توجهی از یارانه‌ها توسط خانوارهای مرفه استفاده می‌شود، نظام کنونی توزیع یارانه‌ها نه تنها منصفانه نیست، بلکه کاملاً به ضرر اقشار آسیب‌پذیر است. لذا برای آنکه دولت عدالت اجتماعی را برقرار سازد، لازم است در پرداخت و توزیع یارانه‌ها تجدیدنظر نماید و این یارانه‌ها به‌طور مستقیم در اختیار اقشار آسیب‌پذیر